

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Tehy ry kiittää mahdollisuudesta kommentoida hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Lausunto on tehty yhteistyössä Suomen Kätilöliiton ja Kuntoutusohjaajat ry:n kanssa.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä, joka sisältäisi keskeisen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen ja asiakirjojen käsittelyä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmiä koskevan sääntelyn.

Ehdotettavan lain tavoitteena on selkiyttää ja yhtenäistää sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallintaan liittyvää sääntelyä siten, että sääntely olisi soveltajille selkeää ja ymmärrettävää, ja että sääntely olisi kokonaisuutena EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen mukaista. Lisäksi tavoitteena on laatia sääntely tilanteisiin, joista laintasoinen sääntely puuttuu, eli potilasasiakirjojen käsittelyyn ja asiakasasiakirjojen rekisterinpidon ja säilyttämisen vastuisiin palvelunantajan toiminnan päättymisen jälkeen.

Esityksen tavoitteena on parantaa ajantasaista tiedonkulkua sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastyössä. Tavoitteena on myös tukea sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa selkiyttämällä ja yhtenäistämällä asiakas- ja potilasasiakirjojen käsittelyyn sekä asiakastietojen luovuttamiseen liittyvää sääntelyä sekä toteuttamalla säädökset sosiaalihuollossa kirjattavien potilastietojen käsittelystä.

Pidämme tärkeänä ajantasaisen ja turvallisen tiedonkulun parantamista sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastyössä sekä asiakas- ja hyvinvointitietojen tietoturvalisessä käsittelyssä. Kannatamme asiakastietojen ja asiakasasiakirjojen käsittelyä koskevan sääntelyn yhtenäistämistä sosiaali- ja terveydenhuollon välillä.

Esitetyt ehdotukset asiakastietojen käsittelystä ja rekisterinpidosta, asiakasasiakirjojen käsittelystä, asiakastietojen luovuttamisesta ja tietojärjestelmistä ovat hyvin perusteltuja ja näin ollen kannatettavia. Lakiin ehdotetut keskeisesti käytettävät käsitteet ovat selkeitä ja niiden määritelmät (3 §) selkiyttävät käytettäviä keskeisiä käsitteitä.

Asiakastietojen käsittely

Asiakastietojen käsittelyä koskevan sääntelyn soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi muihinkin käyttötarkoituksiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestämisen ja tuottamisen lisäksi. Asiakastiedolla tarkoitettaisiin kaikkea sosiaali- ja terveydenhuollossa käsiteltävää henkilötietoa, joka sisältää tietoja potilaan terveydentilaan ja potilaan saamaan terveydenhuoltoon tai sosiaalihuollon asiakkaan saamaan sosiaalihuoltoon liittyen. Potilastietojen käsittelyn sääntelyä ehdotetaan kehitettäväksi niin, että sosiaalihuollon palveluiden yhteydessä tuotettavia potilastietoja käsiteltäisiin samoin kuin terveydenhuollon potilastietoja. Pidämme tätä kannatettavana.

Tietojärjestelmiä on lukuisia niin sosiaali- kuin terveydenhuollon puolella ja potilastiedot voivat olla hajallaan eri järjestelmissä.

Esimerkiksi kuntoutuksen näkökulmasta lääkinnällisen, ammatillisen ja sosiaalisen kuntoutuksen palveluntuottajia on pienistä yhden henkilön yksityisyrittäjistä ja pieniin ketjuihin.

Onko valmistelijoilla riittävä tieto kaikista tietojärjestelmistä, joita on tällä hetkellä käytössä ja erityisesti tieto siitä, kuinka moni joutuu vaihtamaan uuteen tietojärjestelmään? Muutoksien taloudelliset vaikutukset ovat huomattavat, joten on tärkeää, että kustannukset on laskettu oikein. Kustannuksia tulee paljon mm. järjestelmämuutoksista, joten on huolehdittava siitä, että erityisesti pienet palveluntuottajat selviävät muutoksen aiheuttamista taloudellisista kustannuksista.

Keskeinen asiakastietojen käsittelyn vaatimus on salassapito ja siihen liittyvä vaitiolovelvollisuus. Salassapitoon liittyen keskeistä on sivullisen määritelmä, jota esitetään yhtenäistettäväksi sosiaali- ja terveydenhuollon välillä. Pidämme tätä kannatettavana. Pidämme tarpeellisena, että sivullisen määritelmä esitetään yhtenäistettäväksi sosiaali- ja terveydenhuollon välillä.

Asiakas- ja potilasasiakirjojen käsittely ja rekisterinpito

Asiakas- ja potilasasiakirjojen käsittelyn sääntely on tarkoitus yhtenäistää lukuun ottamatta asiakirjoihin kirjattavien tietojen sisältöä koskevia vaatimuksia. Esityksessä määritellään rekisterit, joihin sekä asiakasasiakirjat että hallinnolliset asiakaskohtaiset asiakirjat tallennetaan. Yhtenäistettävät säännökset liittyvät mm. asiakirjoissa käytettävään kieleen sekä asiakirjojen laatimisen viiveettömyyden vaatimukseen. Potilasasiakirjojen ja sosiaalihuollon asiakasasiakirjojen sisältöä koskevaa sääntelyä on tarkoitus päivittää ja selkiyttää sekä määritellä lääkemääräys potilasasiakirjaksi. Monialaiseen yhteistyöhön liittyvän asiakirjojen kirjaamisen sääntelyä tulisi kehittää niin, että se tukisi nykyistä paremmin yhteistyötä ja tiedonkulkua sosiaali- ja terveydenhuollon välillä. Asiakasasiakirjojen säilytysaika ehdotetaan päivitettäväksi. Pidämme näitä kannatettavana.

Hallituksen esitykseen tulisi selkeästi kirjata periaate siitä, saako sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö käydä omaa hoitoansa koskevissa asioissa omissa potilasasiakirjoissa esimerkiksi lukemassa lääkärin kirjauksen tai katsomassa omien laboratoriotulosten vastauksia. Asiasta ei ole tällä hetkellä selkeää säädöstä. Lainsäädännössä tulisi olla myös selkeä säädös koskien potilastietojen käsittelyä ammatillista kehittymistä varten hoitosuhteen päätyttyä (Tietosuojavaltuutetun päätös 6745/163/18).

Lainsäädännössä tulisi olla selkeät säädökset siitä, miten erilaiset hoitokonsultaatiot kirjataan potilasasiakirjoihin. Esimerkiksi terveyskeskuksissa nykyisin hoidon tarpeen arviointi tehdään pääsääntöisesti puhelimitse tai etäyhteydellä. Tässä yhteydessä ammattihenkilöt (kuten sairaanhoitajat) konsultoivat lääkäreitä. Lääkäri tekee päätöksen hoitoa koskien, mutta sairaanhoitaja kirjaa tämän päätöksen potilasasiakirjoihin. Tämä on herättänyt huolta potilasturvallisuudesta ja myös ammattihenkilöiden omaa oikeusturvaa koskien.

Käyttöoikeuksista asiakastietoon säädetään esityksen 9 §:ssä, jonka mukaan käyttöoikeudet perustuvat sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilön ja muun asiakas- ja potilastietoa käsittelevän henkilön työtehtävään ja annettavaan palveluun. Pidämme tärkeänä, että käyttöoikeudet on rajattu vain välttämättömiin asiakas- ja potilastietoihin.

Asiakastietojen luovuttaminen

Asiakastietojen luovuttamista koskeva sääntely sisältäisi sekä tietojen luovuttamisen asiakkaalle itselleen ja lähiomaisille, muilla palvelunantajille Suomessa ja ulkomailla sekä muille viranomaisille. Asiakastietojen luovuttaminen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajien välillä toteutettaisiin ensisijaisesti valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen välityksellä.

Luovutus edellyttäisi asiakkaan antamaa luovutuslupaa, ja asiakkaalla olisi oikeus kieltää luovutus. Sääntely, joka selkeyttää asiakastietojen luovutusta tehden sen asiakkaiden ja ammattihenkilöiden kannalta yksikertaisemmaksi ja ymmärrettävämmäksi on tavoiteltavaa. Kannatamme asiakastietojen luovutusten perusteiden yhtenäistämistä ja palvelunantajien välisten luovutusten keskittämistä valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin, koska sen arvellaan selkiyttävän luovutusten kokonaisuutta ja turvaavan asiakkaalle mahdollisuuden luovutuslupien ja kieltojen avulla hallinnoida luovutuksiaan. Asiakasnäkökulmasta katsottuna henkilö voi edelleen kieltää tietojen luovuttamisen, mutta toisaalta voi myös helpommin mahdollistaa tietojen hyödyntämisen. Huomioita tulee kiinnittää informointiin, kun muutos toteutuu.

Potilastietojen luovuttaminen ulkomaisille palvelunantajille mahdollistaa keskeisten potilastietojen saatavuuden myös silloin, kun henkilö hakeutuu terveystietojen piiriin ulkomailla esimerkiksi lomamatkan aikana tai oleskellessaan muutoin ulkomailla pidempiä aikoja. Pidämme tätä kannatettavana.

Asiakastietojen käytön ja luovutuksen riittävä seuranta on keskeinen edellytys asiakkaan yksityisyyden suojan toteutumiseksi sekä tietojen käytön valvonnalle. Pidämme tärkeänä, että asiakastietojen käyttöä ja luovutusta seurataan riittävästi. Tiedonhallintalain 17 §:ssä säädetään viranomaisten velvollisuudesta lokitietojen keräämiseen. Koska myös yksityiset palvelunantajat liittyvät valtakunnallisten tietojärjestelmäpalveluiden käyttäjäksi, esitetään pykälässä säädettäväksi käytön ja luovutuksen seurannasta niin, että samat velvoitteet koskevat kaikkia sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajia sekä muita asiakastietoja käsitteleviä rekisterinpitäjiä. Pidämme tätä kannatettavana.

Tietojärjestelmät

Tietojärjestelmiä koskeva osuus sisältäisi sääntelyn koskien valtakunnallisia tietojärjestelmäpalveluita, tietoturvallisuuden ja tietosuojan omavalvontaa sekä tietojärjestelmien ja hyvinvointisovellusten käyttötarkoitusta ja käyttöönottoa, olennaisia vaatimuksia ja valvontaa. Sääntely perustuu asiakastietolain säädöksiin. Tietoturvaan liittyen esitetään Kansaneläkelaitoksen vastuita laajennettavaksi verkonvalvontaan ja lokitietoihin kohdistuvaan valvontaan asiakastietojen käsittelyn turvallisuuden parantamiseksi. Kansaneläkelaitoksen toteuttamaa ammattilaisten käyttöliittymää sähköisten lääkemääräysten käsittelyyn esitetään otettavaksi käyttöön varajärjestelmänä poikkeustilanteissa. Sertifiointimenettelyyn ja tietoturvaan liittyviin vaatimuksiin esitetään joitain täsmennyksiä. Pidämme näitä kannatettavina.

Asiakkaan oikeus lokitietoihin on keskeinen oikeus, jonka avulla hän voi arvioida, onko hänen tietojensa käsitelty laillisesti ja asianmukaisesti. Pidämme tärkeänä, että lokitietoja koskevan tiedonsaantioikeuden perusteella asiakas voisi tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin, jos hän epäilee, että hänen tietojensa olisi käsitelty lainvastaisesti taikka muutoin epäasianmukaisesti. Ilman tätä oikeutta asiakkaan mahdollisuudet varmistua tietojensa asianmukaisesta käsittelystä olisivat käytännössä vähäiset.

Helsinki 18.3.2022

Millariikka Rytönen
Puheenjohtaja
Tehy ry

Lisätietoja: Tiina Vartiainen, Työelämäasiantuntija, tiina.vartiainen@tehy.fi, p. 09-54227197